ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02	Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07	Ta'limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

№5(4)
2026

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 396 sahifa, 18-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – **Doctor of Pedagogical Sciences, Professor**
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
• Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)
Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
• Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'quvchi yoshlarni muhandislik kasblariga yo'naltirishda xorij tajribasi........10
Maxamov X. T., Omondavlatova Sofiya Baxtiyor qizi

2-sinf darslarida "4K" ko'nikmalarini shakllantirish: XXI asr savodxonligi poydevori........14
Jo'rayeva Nargiza O'ktamovna

Ommaviy axborot vositalarining inson ruhiy salomatligiga ta'siri: empirik tadqiqot natijalari........18
Abdinazarova Bibixonim Rashid qizi

Talabalar uchun amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda texnik loyihalarning o'rni........23
Axmadaliyev Mansurbek Erkaboy o'g'li, Rejabov Jaloliddin Sadiq o'g'li

Masalalarni modellashtirish metodi yordamida yechish yo'llari........28
B. B. Qarshiyev, Bekmuradov Bobur Toyloq o'g'li

Maktabgacha ta'lim tashkilotida elektron o'quv materiallaridan foydalanishning afzalliklari........34
Tog'aymurodova Marjona Yusuf qizi

Raqamli ta'lim muhitida dizaynerlik faoliyatlarini rivojlantirishning zamonaviy metodlari........39
Satvoldiyeva Malaxatxon A'zamjanovna

Metall va metallmas buyumlarga ishlov berish texnologiyasi fanidan amaliy dars mashg'ulotlarini raqamli texnologiyalar asosida o'qitish metodikasi........47
A. Safarov

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni shakllantirish mezonlari........57
Xolmatov Doston Dilshod o'g'li

7–8-sinf biologiya darslarida kompetensiyaviy yondashuvni takomillashtirish metodikasi........60
Xolmurodova Sarvinoz

Zamonaviy adabiyotda lider ayol portreti va shaxsiy rivojlanish falsafasi........64
G'afforova Dildora Ergashevna

Boshlang'ich sinf o'qish darslarida matn ustida ishlash metodikasini takomillashtirishning pedagogik asoslari........69
Yusupova Umida Zayniddin qizi

Umumta'lim maktabida xalq hunarmandchiligi va badiiy loyihalashda kreativ yondashish texnologiyalarining mazmun-mohiyati........74
Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, G'aniyeva Dilfuza A'lam qizi

Oila muhitining raqamli tadbirkorlik motivatsiyasiga ta'siri: psixologik tahlil........78
Tursunov Lutfulla Sayfullayevich, Boyqobilova Sevinch Fazliddin qizi

Maktab va muzeylar aloqadorligini ta'minlash asosida o'quvchilarni ma'naviy merosga hurmat ruhida tayyorlashning pedagogik texnologiyasi........81
Nizomxonova Nargizaposhsho Ekrinxon qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida produktiv o'qish malakasini shakllantirish........86
Xurramova Sojida Abdunazar qizi

Oliy ta'lim tizimida liderlik kompetensiyalarini takomillashtirishning kompleks yondashuvlari........91
Risvayeva Charos Zaydilla qizi

Sport sohasining ommaviyligi va inklyuzivligi........94
Z. N. Urunova, M. Jaborova

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixologik muhitni swot-tahlil qilish va korreksiyalash........97
Sattorova Shirinoy San'atovna

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kognitiv kompetentligini rivojlantirishda integrativ yondashuv..100
Buvrayev Akram Rustam o'g'li

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy nutqiga qo'yiladigan talablar........104
Xolmuminova Dilfuza Xolmamatovna

O'qituvchining kasbiy faoliyatida ma'naviy-axloqiy fazilatlarning ahamiyati........107
Jumanazarova Dilnoza Umurzaqovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Hadislar yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish 111
Akaboyeva Malika Raxmatovna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mustaqil fikrlashga o'rgatish texnologiyasi 114
Beshimova Muazzam Bahodirovna, To'lanboyeva Farangis Ibrohimjon qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili fanini o'qitishda kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik shart-sharoitlari 117
Xoliyeva Sevara Rustam qizi

Bo'lajak tarbiyachilarning maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda multimedia texnologiyalaridan foydalanish kompetensiyasini tarkib toptirish 122
Narmatova Fotima Dilshod qizi

Organizing Physics Lessons in General Education Schools Based on Gamification Elements 127
Y. A. Mamatokhunov, U. S. Ismoilov, M. A. Muxtorjonova

Maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda didaktik o'yinlarning samaradorligi 129
Meyliyeva Sevinch Bozor qizi

Anoreksiyasi va bulimiyaning psixologik determinantlari hamda klinik jihatlari 132
Askarova Nargiza Abdivaliyevna, To'raqulova Sevinch Sattorjon qizi

Koxlear implantli bolalar fonematik eshituvini shakllantirish asosida tovush talaffuzini shakllantirish 136
Bozorov Otabek Yo'lchi o'g'li, Yakubova Asalxon Ulug'bek qizi

Qisqa masofaga yuguruvchi yosh sportchilarning kuch va tezlik-kuch ko'rsatkichlarini rivojlantirishda yillik rejalashtirish samaradorligi 139
Eshpulatov Jamshid Nuraliyevich

Разработка модуля автопрокторинга для платформ дистанционного обучения на основе компьютерного зрения и анализа активности пользователя 144
Дусткобилов Акмал Бобомуродович

Определение нарушений академической честности на онлайн-экзаменах на основе компьютерного зрения: алгоритм и эффективность модуля kameraproctor.......................... 149
Дусткобилов Акмал Бобомуродович, Маматов Исломбек Ильесович

Zamonaviy ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalari: imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar 154
Delov To'lqin Erkinovich, Gulmirzayeva Zulayho Ko'klanboy qizi

Ijtimoiy tarmoqlarning talaba yoshlar psixologiyasiga ta'siri 160
Saidakbarova Nigora Abduraxim qizi

Talabalarni ijtimoiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashning besh blokli pedagogik modeli 165
Amonov Mirjon Namozovich

O'smirlarning raqamli texnologiyalarga qaramligi va uning psixologik salomatlikdagi o'rni.......................... 170
Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Normamatova Aziza Ibroxim qizi

Qizlarda erta nikohning psixologik omillari va sabablari 174
Sodiqova Gulbarno Odiljon qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv motivlarini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari 178
Jumayeva Guzal Xayriddin qizi

Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda barmoqlar harakati mashqlari asosida kichik motorika va harakat koordinatsiyasini rivojlantirish 183
Mirzakarimov Yuldashboy Abdinabiyevich

Globallashuv sharoitida yoshlar tashkilotlari orqali milliy o'zlikni anglashni shakllantirishning pedagogik strategiyalari.. 187
Axralova Marg'uba Akmalxanovna

Tarbiya fani asosida o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirish imkoniyatlari 191
Jumanova Xafiza Xoliqulovna

Zamonaviy ilmiy-texnika taraqqiyoti sharoitida texnologik ta'lim mazmunini STEM yondashuvi asosida integratsiyalash va talabalarning texnik fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish 196
Imanov Baxtiyor Berdiyevich, Qulmamatova Xurshida Abduxamidovna, Barataliyeva Nasiba Maxmadaminovna

Ijodiy kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan o'quv jarayonining mazmuniy ta'minoti 202
Kubayeva Mavluda Baxtiyor qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

The Influence of a Competency-Based Approach on Educational Quality in Physics Instruction 205
A. Xakimov, Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, M. A. Ne'matova

Umumta'lim maktablarida o'quvchilarning ekologik savodxonligini shakllantirishning amaliy holati 208
Majitov Turg'unali Anvar o'g'li

Maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilariga ingliz tilini o'rgatishning pedagogik va psixolingvistik xususiyatlari...214
Ismoilova Muattar Ilyosovna

Sharq mutafakkirlarining yoshlarni mehnat va kasb-hunarga o'rgatish bo'yicha qarashlari.........................219
Alqarov Qodir Xolmatovich, Irmatov Pirmuhammad Normat o'g'li

Metallar mavzusini interfaol metodlar asosida o'qitish orqali o'quvchilar kreativligini oshirish......................222
Murodova Sayyora Qanoatovna

Moliyaviy terminlarni tarjima qilishning metodologik muammolari...226
Norboyeva Dilafruz Djumaqulovna, Suvonov Ozodbek Jamshid o'g'li

Oliy ta'lim muassasalarida yakuniy nazorat jarayonlarini sun'iy intellekt texnologiyalari asosida tashkil etishning afzalliklari 230
Abdunabiyeva Kamola Mansurovna

Pedagogik ta'limda AI-tutor texnologiyalaridan foydalanish: o'zaro ta'sir mexanizmi va samaradorlik tahlili 236
Abdunabiyeva Maftunaxon Solijon qizi

Talabalarda prokrastinatsiyani kamaytirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari 240
Kozimov Sayfulloh Maxammadjon o'g'li

Kompetensiyaviy yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-bilish faoliyatini rivojlantirish...245
Raximov Zokir Toshtemirovich

Yosh voleybolchilarning umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarliklarini oshirishning pedagogik asoslari 249
Temirov Shoirbek Raimjonovich

Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv jarayonlari mexanizmlarini takomillashtirish....................................253
Kimsanova Rahnamo Solijonovna

Milliy kurash vositasida yoshlarning irodaviy sifatlarini rivojlantirish..257
Muratov Muzaffar Shermamatovich

Xavotirlanish muammosining psixologik-pedagogik adabiyotlarda o'rganilganligi va o'smirlik davrining psixologik xususiyatlari 261
Mutalibjonov Nurillo Iroiljon o'g'li

Bo'lajak pedagoglarda kreativ tafakkurni rivojlantirishning innovatsion va refleksiv asoslari 264
Oblayeva Lobar Erdonovna

STEM Education Technology: Physics Teaching Methodology and Future Innovations 268
Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, Odinakhon Sotvoldiyeva Abdumannob qizi

Mustaqil ta'limni tashkil etishning nazariy asoslari 272
Qurbonova Buzaynab Nurmuxammadiyevna

Maktabgacha tarbiya yoshda bolalar kognitiv sohasining tadqiq qilinishi..276
Raxmonova Shaxrizoda Laziz qizi

Modernization of Physics Teaching Methodology Based on Stream Integration in Vocational Schools........279
S. Z. Zaynobiddinov, Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, Z. M. Orifjonova

Cultural Competence as a Core Component of Foreign Language Teaching: Theoretical Foundations and Pedagogical Integration 282
Shahlo Obidova

Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida talabalarning akmeologik madaniyatini rivojlantirishda ART-pedagogik texnologiyalardan foydalanish..286
Shodmonova Shoira Saidovna, Sharifova Dildora Shavkiddin qizi

Talabalarning to'garak mashg'ulotlari orqali ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish yo'llari 290
Turakulova Feruza Mamadoli qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili fanini o'qitishda kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik shart-sharoitlari 294
Xoliyeva Sevara Rustam qizi

Texnologiya darslarida raqamli texnologiyalar vositasida o'quvchilarning tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi....298
Xudoyberdiyeva Nilufar Raximqulovna

Umumta'lim maktablari musiqa darslarida media-kontentlardan foydalanib o'quvchilarda estetik didni shakllantirish....302
Xudoyqulov Asilbek Aziz o'g'li

Педагогические стратегии профилактики раннего профессионального выгорания у студентов-медиков (в условиях высокой информационной нагрузки) 305
Асророва Мафтунабегим Махаммадризо кизи

Формирование самоотношения у подростков, переживших насилие 308
Кушакова Наргиза Исламбаевна, Азаркова Миланика Дмитриевна

Изучение развития эпистемических знаний у учащихся 5-го класса в педагогико-психологической литературе....311
Нехочина Лола Шахобиддиновна

Когнитивные уровни читательской деятельности в заданиях PIRLS: типология, процессы понимания и система оценивания....314
Нуруллаева Шахло Уктамовна, Александра Валерьевна Шаркова

Oila tushunchasi uning ijtimoiy ahamiyati haqida sharq mutafakkirlarining qarashlari....321
Shokirov Xolida O'rozboq qizi, Abdurashidova Sarvinoz Akrom qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida sog'lom turmush tarzi madaniyatini shakllantirishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarining uyg'unligi 325
Bekmirzayev Shavkat Olim o'g'li

Global ta'lim tendensiyalari asosida maktabgacha ta'lim mazmunini transformatsiyalash mexanizmlari 329
Haqqiyeva Fotima Olimjonovna

O'zbekiston mustaqillik taraqqiyotining turli bosqichlarida ta'lim paradigmalarining evolyutsion tahlili 333
Usmonov Salohiddin Dushan o'g'li, Sayfullayeva Parvina

Malaka oshirish tizimida o'qituvchi-pedagoglarning hamkorlikka asoslangan yondashuvining ilmiy ahamiyati....338
Sobirova Lobar Raximovna

Qutqaruvchilarning maxsus jismoniy tayyorgarligini oshirishda ilmiy-metodologik yondashuvning ahamiyati 343
Abdunosir Abdurasulovich G'afurov

Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq buzilishi kamchiliklarini bartaraf etishda pedagogik yondashuv 347
To'rayeva Dilbar, Zulayxo Nazarova

Maktabgacha ta'limga qo'yiladigan davlat talablarining mazmun-mohiyati 350
Samadova Mahliyo, Zulayxo Nazarova

Harakatli o'yinlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish....354
Yaxyayeva Sojida Abduraximovna, Mustafayeva Dilfuza Jumanovna

Multimodal yondashuv asosida talabalarning ekologik kompetensiyalarini takomillashtirish tizimining ahamiyati....358
O'sarova Muborak Fahriddinovna

Oliy ta'lim muassasalarida o'quv faoliyati samaradorligini monitoring qilish tizimini loyihalashning tashkiliy-pedagogik asoslari....362
Kurbanov Dilmurat Marupjanovich

Shaxs kamolotida ijtimoiy moslashuv va ma'naviy tarbiyaning ahamiyati....367
Nazira Axmadjonovna Dadaboyeva

Individual yondashuv asosida maktab o'quvchilarida raqamli o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish va raqamli texnologiyalar integratsiyasi....371
Xaydarova Zilola Normurodovna, Hasanov Samir Xayrulloyevich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Tasviriy san'at mashg'ulotlarida differensial yondashuvning psixologik-pedagogik asoslari 375
Bekmuratova Shoxida Ne'matjonovna

Onlayn muloqot strategiyalarining talaba kommunikativ kompetensiyasiga ta'siri 379
Davlatova Ra'no Haydarovna, Islomova Shahlo Madat qizi

Ajrim yoqasidagi oilalarni ijtimoiy-psixologik reabilitatsiya qilish mexanizmlarini takomillashtirish 385
Tojibayeva Nargiza Keldibekovna

Raqamli muhitda yolg'izlik fenomenining nazariy tahlili 389
Turg'unboyeva Nodira Baxtiyor qizi

Психологические последствия буллинга для личности подростка и его социализации 392
Амирова Луиза Маратовна

SHAXS KAMOLOTIDA IJTIMOIY MOSLASHUV VA MA'NAVIY TARBIYANING AHAMIYATI

Nazira Axmadjonovna Dadaboyeva
University of Business and Science
Pedagogika va psixologiya kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Shaxsning jamiyatga integratsiyalashuvi jarayonida ijtimoiy moslashuv (adaptatsiya) va ma'naviy tarbiya tushunchalarining o'rni tahlil qilingan. Zamonaviy globallashuv sharoitida yoshlarning ijtimoiy muhitga moslashishida milliy qadriyatlar hamda ma'naviy immunitetning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ma'naviy tarbiyaning filtrlovchi funksiyasi ilmiy jihatdan tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: ma'naviyat, ijtimoiylashuv, orientatsiya, identifikatsiya, integratsiya, ma'naviy tarbiya, ijtimoiy moslashuv, ma'naviy immunitet, milliy qadriyatlar.

Abstract: The role of social adaptation and spiritual education in the process of an individual's integration into society is analyzed. The importance of national values and spiritual immunity in helping young people adapt to the social environment under modern globalization conditions is highlighted. In addition, the filtering function of spiritual education in ensuring social stability is scientifically examined.

Key words: spirituality, socialization, orientation, identification, integration, spiritual education, social adaptation, spiritual immunity, national values.

Аннотация: Проанализирована роль понятий социальной адаптации и духовного воспитания в процессе интеграции личности в общество. Освещено значение национальных ценностей и духовного иммунитета в адаптации молодежи к социальной среде в условиях современной глобализации. Также с научной точки зрения исследована фильтрующая функция духовного воспитания в обеспечении социальной стабильности.

Ключевые слова: духовность, социализация, ориентация, идентификация, интеграция, духовное воспитание, социальная адаптация, духовный иммунитет, национальные ценности.

KIRISH

Inson ijtimoiy mavjudot sifatida tug'ilganidan boshlab muayyan muhitga moslashishga majbur. Ijtimoiy moslashuv – bu shaxsning ijtimoiy guruhlar, normalar va qadriyatlar tizimiga faol kirishib borishi jarayonidir. Biroq, shunchaki moslashishning o'zi yetarli emas. Mashhur faylasuf Konfutsiy aytganidek: "Bilimni o'rganib, uni mulohaza qilmaslik – foydasiz, mulohaza qilib, bilimni o'rganmaslik – xavflidir" [3].

Xuddi shunday, ma'naviyatsiz ijtimoiy moslashuv shaxsni "manqurt"ga, ya'ni o'zligini anglamaydigan, faqat buyruqlarni bajaradigan yoki olomon ortidan ko'r-ko'rona ergashadigan shaxsga aylantirib qo'yishi mumkin. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar asrida shaxsning virtual va real dunyo o'rtasidagi muvozanatni topishi bevosita uning ma'naviy tayyorgarligiga bog'liq.

Ijtimoiy moslashuvning psixologik-ijtimoiy mexanizmlari inson psixikasida murakkab bosqichlarni o'z ichiga oladi. Moslashuv bosqichlari quyidagilardan iborat:

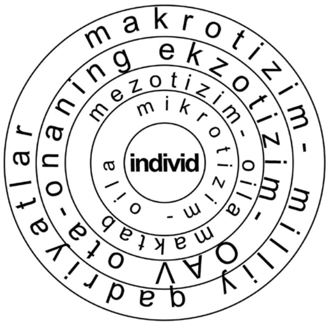

Bronfenbrennerning ekologik tizimlar modeli (aylana shaklida) ma'naviy tarbiyaga ta'sir qiluvchi ijtimoiy qatlamlar haqida quyidagi izohlarni keltiradi:

1. **Markaz:** Individ (shaxs) – yoshi, jinsi, xarakteri.
2. **Mikrotizim:** Oila, maktab, sinfdoshlar (bevosita ta'sir).
3. **Mezotizim:** Oila va maktab aloqasi (ota-onalar majlisi va h.k.).
4. **Ekzotizim:** OAV, ota-onaning ish joyi, mahalla.
5. **Makrotizim:** Milliy qadriyatlar, qonunlar, madaniyat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Shaxs kamolotida ijtimoiy moslashuv va ma'naviy tarbiya masalalari ko'plab mutafakkirlar va pedagog olimlarning ilmiy qarashlarida muhim o'rin egallagan. Sharq mutafakkirlari insonning jamiyatdagi o'rni va axloqiy shakllanishini barkamol shaxs tarbiyasining asosiy omili sifatida baholaganlar.

Abu Nasr Forobiy o'zining "Fozil odamlar shahri" asarida jamiyat taraqqiyoti va shaxsning ma'naviy yetukligi o'zaro bog'liq ekanligini ta'kidlab, insonning komillikka erishishi ijtimoiy hamkorlik va axloqiy qadriyatlarga tayanishini ko'rsatadi [3].

Konfutsiy ta'limotida esa insonning ijtimoiy hayotdagi muvaffaqiyati odob-axloq me'yorlariga amal qilish, o'zini tarbiyalash va jamiyat oldidagi mas'uliyatni anglash bilan bog'lanadi [4].

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda shaxsning ijtimoiy muhitga moslashuvi va ma'naviy rivojlanishi murakkab ijtimoiy-psixologik jarayon sifatida talqin etiladi. S. Nishonova Sharq renessansi mutafakkirlarining pedagogik qarashlarini tahlil qilib, ma'naviy tarbiya insonning axloqiy yetukligi va ijtimoiy faolligini shakllantirishdagi muhim omillardan biri ekanligini qayd etadi [5].

U. Bronfenbrennerning ekologik tizimlar nazariyasida esa shaxs rivojlanishi oila, ta'lim muassasalari, ijtimoiy muhit va madaniy omillar bilan uzviy bog'liq holda ko'rib chiqiladi [6].

Mazkur ilmiy qarashlar shaxs kamolotida ijtimoiy moslashuv va ma'naviy tarbiyaning o'zaro uyg'unligi muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot metodologiyasida shaxs kamolotida ijtimoiy moslashuv va ma'naviy tarbiyaning ahamiyatini aniqlash maqsadida ma'lumotlar ilmiy adabiyotlar, pedagogik va psixologik manbalar, ilmiy maqolalar hamda mavzuga oid nazariy tadqiqotlarni o'rganish orqali yig'ildi. Shuningdek, ijtimoiy moslashuv va ma'naviy tarbiya omillarining shaxs rivojlanishiga ta'siri bo'yicha mavjud ilmiy qarashlar, ta'lim jarayonlari hamda amaliy tajribalar tahlil qilindi.

Olingan ma'lumotlar qiyosiy, tahliliy va umumlashtirish usullari yordamida qayta ishlanib, turli manbalardagi yondashuvlarning o'xshash va farqli jihatlari aniqlandi. Tahlil jarayonida shaxsning ijtimoiy muhitga moslashuvi va ma'naviy qadriyatlarning shakllanishi o'rtasidagi bog'liqlik ilmiy nuqtai nazardan baholandi hamda natijalar tizimli ravishda umumlashtirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ijtimoiy moslashuv va ma'naviy tarbiya – bu shaxsning jamiyatda o'z o'rnini topishi, ijtimoiy muhitga moslashishi hamda axloqiy va ma'naviy qadriyatlar asosida shakllanishi jarayoni hisoblanadi. Ushbu jarayon bir qator muhim jihatlarni o'z ichiga oladi, ya'ni ijtimoiy moslashuv – bu shaxsning jamiyat talablariga muvofiq xatti-harakatlar ko'rsatishi, o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini shakllantirishi va muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishidir [5].

Bunda quyidagi omillar muhim rol o'ynaydi:

1. **Jamoatchilik qoidalariga rioya qilish:** qonun-qoidalar, me'yorlar va odatlarga amal qilish orqali shaxs jamiyatdagi o'rni va roli haqida tushuncha hosil qiladi.
2. **Jamoat bilan munosabat o'rnatish:** odamlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning shakllanishi, do'stlik, hamkorlik va o'zaro yordam ruhida tarbiyalanish.
3. **Mehnat faolligi:** ijodiy va mehnat faoliyati orqali shaxsning ijtimoiy integratsiyasi amalga oshiriladi.
4. **Ommaviy axborot vositalari ta'siri:** televideniye, radio, matbuot va internet kabi ommaviy axborot vositalarining shaxslarning fikrlari va xatti-harakatlariga ta'sir ko'rsatishi.

Ma'naviy tarbiya – bu shaxsda axloqiy, estetik va diniy qadriyatlarni shakllantirish, yuksak insonparvarlik g'oyalari asosida rivojlantirish jarayonidir. Ma'naviy tarbiya jarayonida quyidagilar muhim ahamiyatga ega bo'ladi:

1. **Axloqiy normalarga rioya qilish:** yaxshi xulq-atvor, adolatlilik, insonparvarlik, vijdoniylik va halollikni saqlash.
2. **Estetik madaniyat:** san'at, adabiyot, musiqa va tasviriy san'at orqali go'zallik tuyg'usini shakllantirish.
3. **Diniy e'tiqod va an'analarni hurmat qilish:** shaxsda bag'rikenglik va qadriyatlarga nisbatan hurmatni rivojlantirish.
4. **Milliy g'urur va vatanparvarlik:** Vatanga muhabbat, milliy tarix va madaniyatga hurmat ko'rsatish.

Shunday qilib, ijtimoiy moslashuv va ma'naviy tarbiya insonning shaxs sifatida shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu jarayonlar birgalikda shaxsning jamiyatdagi o'rnini belgilaydi, uning xatti-harakatlari va qadriyatlarini shakllantiradi. O'zbekistonda ushbu yo'nalishlarda maktab ta'limi, oila tarbiyasi, jamoat tashkilotlari va davlat siyosati faol ishtirok etmoqda.

Ijtimoiy moslashuvning eng yuqori darajasi – bu shaxsning jamiyatda nafaqat o'z o'rnini topishi, balki shu jamiyat rivojiga ijobiy hissa qo'shishidir. Bu yerda ma'naviy tarbiya "kompas" vazifasini o'taydi.

Ma'naviy tarbiya – ijtimoiy barqarorlik asosi haqida so'z yuritar ekanmiz, O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov ta'kidlaganidek: "Ma'naviyat – insonni ruhan poklanishga, qalban ulg'ayishga chorlaydigan, odamning ichki dunyosi, irodasini baquvvat, iymon-e'tiqodini butun qiladigan, vijdonini uyg'otadigan beqiyos kuchdir" [2].

Ma'naviy tarbiya shaxsga "ijtimoiy filtr" beradi [2]. Bu filtr orqali inson jamiyatdagi barcha narsalarni ham qabul qilavermaydi. Masalan, agar ijtimoiy guruhda (ko'cha muhitida) jinoyatchilik yoki zararli odatlar normaga aylangan bo'lsa, ma'naviy tarbiya olgan shaxs bu muhitga "moslashmaydi", balki undan o'zini chetga oladi yoki uni o'zgartirishga intiladi.

Ma'naviyatning asosiy ustunlari mavjud, ya'ni:

1. **Adolat:** jamiyat a'zolari o'rtasidagi tenglik va haqiqatni anglash.
2. **Diyonat:** ichki nazorat mexanizmi (vijdon).
3. **Vatanparvarlik:** shaxsiy manfaatlarni umumxalq manfaatlari bilan bog'lash.

Yoshlar tarbiyasida ijtimoiy-ma'naviy muvozanat muammolari ularning ijtimoiy moslashuvi ko'pincha virtual dunyoda sodir bo'lmoqda. Abu Nasr Forobiy o'zining "Fozil odamlar shahri" asarida shunday yozadi: "Har bir inson o'z tabiati bilan shunday tuzilganki, u yashash va oliy darajadagi yetuklikka erishish uchun ko'p narsalarga muhtojlik sezadi, u yakka o'zi bunday narsalarga erisha olmaydi" [4].

Hozirgi kunda yoshlar uchun "fozil shahar" ijtimoiy tarmoqlar hisoblanadi. Ammo virtual dunyoda axloqiy mezonlarning yo'qligi "ijtimoiy anomiya"ga (me'yorlarning buzilishiga) olib kelmoqda. Yoshlar orasida "layk" to'plash uchun axloqsiz videolarni tarqatish yoki kiberbulling (internetdagi tazyiq) holatlarining ko'payishi ijtimoiy moslashuv mavjud bo'lib, ma'naviy tarbiya yetarli emasligining dalili hisoblanadi.

Globallashuv va "ommaviy madaniyat" tahdidiga qarshi immunitet haqida so'z yuritadigan bo'lsak, bugungi davrda madaniyatlarning qorishuvi tabiiy jarayon hisoblanadi. Biroq, ushbu jarayonda milliy o'zlikni saqlab qolish eng muhim vazifa hisoblanadi. Abdulla Avloniy aytganidek: "Tarbiya biz uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir."

Ijtimoiy moslashuv jarayonida inson o'zga madaniyatlarni o'rganishi kerak, biroq ularga ko'r-ko'rona taqlid qilmasligi lozim. Ma'naviy tarbiya insonda "milliy g'urur"ni shakllantiradi, bu esa begona va zararli g'oyalarga nisbatan qalqon vazifasini o'taydi.

Ko'rsatkich	Ma'naviy moslashuv	Ma'naviyatsiz moslashuv
Qadriyatlar	Milliy va umuminsoniy	Faqat shaxsiy manfaat
Ijtimoiy xulq	Mas'uliyatli va odobli	Ko'r-ko'rona ergashish
Maqsad	Jamiyatga foyda keltirish	Faqat o'zi uchun yashash

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ijtimoiy moslashuv va ma'naviy tarbiya – shaxs kamolotining uzviy qismlaridir. Ma'naviyatsiz moslashuv – bu irodasiz ko'nikish va o'zlikni yo'qotishdir. Moslashuvsiz ma'naviyat esa jamiyatdan uzilib qolgan, "minoradagi faylasuf"lik holatidir.

MAKTAB TA'LIMI SCHOOL EDUCATION ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Oila institutini mustahkamlash: ma'naviy tarbiyaning ilk poydevori oilada qo'yiladi. Ota-onalar farzandlarining nafaqat jismoniy, balki ruhiy moslashuviga ham mas'ul bo'lishlari kerak.

Yoshlarga axborot oqimidagi "oq"ni "qora"dan ajratishni o'rgatish, ularda tahliliy fikrlashni shakllantirish lozim.

Ma'naviy tarbiya faqat maktab bilan cheklanib qolmasdan, butun umr davom etadigan jarayon (lifelong learning) sifatida talqin etilishi zarur.

Jaloliddin Rumiy aytganidek: "Sening ruhing qayerda bo'lsa, sen o'sha yerdasan."

Shunday ekan, ma'naviy dunyomiz boy bo'lsa, qanday jamiyatda bo'lmaylik, biz o'zligimizni saqlab qola olamiz va taraqqiyotga hissa qo'sha olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-sonli Farmoni. "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida".
2. O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch". – Toshkent, 2008.
3. Nishonova S. Sharq renessansi davri mutafakkirlarining pedagogik g'oyalari. – Toshkent: Fan, 2006.
4. Konfutsiyning "Suhbatlar va o'gitlar" asari.
5. Abu Nasr Forobiyning "Fozil odamlar shahri" asari.
6. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. – Cambridge: Harvard University Press, 1979. (Ijtimoiy moslashuv va ekologik tizim nazariyasi).

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02	Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07	Ta'limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI

Mas’ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(4)

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali 26.09.2023-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№C–5669363 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.